

„ЗАТОЧЕНИЦИ” - ЯВОРОВ

(анализ)

Творбата принадлежи към стихотворенията с революционно-патриотична тематика. Участието на поета в борбата за освобождаване на Македония и Източна Тракия от турското владичество придава по-голяма убедителност на творбите от този тип („Хайдушки песни”, мемоара - „Хайдушки копнения”). Съдбата на заточениците се вписва и в друг контекст различен от патриотичния-става въпрос за творби като „Арменци”, „Бежанци”, „Евреи” - участта на принудителния изгнаник, на човека, когото обстоятелствата или някакво съдбовно проклятие пропъждат далеч от близките и родното, е близка за поета. Той проявява повишена чувствителност към страданието и обречеността на хората, тяхната трагична предопределеност. Първото заглавие на „Заточеници” е „Към Подрумнале”. Конкретното събитие отпращането на група пленени участници в Солунските атентати към крепостта в Мала Азия, при промяната на заглавието придобива по-широко универсален оттенък. Заточението е съдба на мнозина и поетът открива тази нишка на изживяването, която предизвиква съчувствие и разбиране на чуждата болка.

Откъсването от родния бряг е ситуирано във времето на залеза, а постепенно, към края на творбата, настъпва нощта. Граничното време между деня и нощта, между светлината и мракът е заредено с опасности. Великолепният морски залез с озарените от последните слънчеви лъчи и „алещите” вълни, се превръща в тягостна картина на раздялата. Затихналото спокойствие море е художествен полюс на накупелите в гърдите на пленените бунтовници, силни чувства на ярост, болка, любов и отчаяние.

*От заниз-слънце озарени,
алеят морски ширини;
в игра стихийна уморени,
почиват яростни вълни...
И кораба се носи леко
с по пътни тихи ветрове,
и чезнете в мъгли далеко
вий, родни брегове*

Финалът на 1-ва строфа показва родното като чуждо нещо. Глаголът „чезна” притежава семантиката на постепенното загубване обезпелтяване на нещата. Мотивът за превръщането на реалността в безпелтен призрак, в чезнене и сенки прониква и в стиха „Света ще бъде и сън за нас”. Идеята за удрящия час е сигнал за непредотвратимото. Единствено в мислите и спомените живеят маркерите на родното. Свещената замя и нейните „свети” места са символично свързани със светлината: „Ще греят нам гроб зарица”.

В центъра на творбата, 3-та строфа съчетава сблъсъка на противоположните чувства. Първите 4 стиха изразяват яростта, идваща от спомена за гнусното,

предателство и омразата към „врага заклет“. Останалите 4 са посветени на любовта.

*Рушители на гнет вековен,
продаде ни предател клет;
служители на дълг синовен,
осъди ни врага заклет..
А можехме, родино свидна,
ний можехме с докраен жар
да водим бой - съдба завидна! -
край твоя свят олтар.*

Лирическото „ние“, заточениците изповядват своята най-висша представа за осмиленост на битието: „*Да водим бой-съдба завидна!*“.

Идеята за светостта на родното е препотвърдена - Родината е наречена с топлината на епитета „свидна“, а нейните предели са „свят олтар“. Следващата строфа напомня невъзвратимостта на предишния път. Корабът, който отвежда бунтовниците, „лети“. Самият глагол подсказва необратимостта на събитията. Самото пътуване по море е допълнителен сигнал за изпитание. Народопсихологията на българина е отчуждена от морското пространство и пътешествията по море. Морето е безкрайна шир, в която няма видими пътища, не остават следи и пътниците изпитват страх от неясния път завръщане - при заточениците на Яворов такъв няма.

Последните силуети на скъпото, родното са отново под знака на сакралното „чутния атон“ е последната светиня на българското, която надълго се мярка пред очите на изгнаниците. Последната строфа изразява не само окончателна раздяла с родината, стиховете създават идеята за раздяла с живота изобщо. Повторението „за сетен път“ е заредено с предчувствие за най-страшното, смъртта, героите са с „угаснал взор“, сърца препълнени с отровата на горчивата скръб и „накипели“ сълзи. Това е състояние не само на психически, а и на физически дискомфорт.

Финалният възглас „Прощавай роден край!“ е категоричен знам за буквалната раздяла на синовете с майката, на бунтовниците с родината. Възгласът съдържа многозначителността на прошката и прощаването-прошка заради неизпълнения докрай синовен дълг и прощаването като окончателна раздяла.